

Kratka uvodna razmišljanja na temu Homo sanus in spatio sano

Goss, Vladimir Peter

Source / Izvornik: **Zbornik III. kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti, 2013, 363 - 364**

Conference paper / Rad u zborniku

Publication status / Verzija rada: **Published version / Objavljena verzija rada (izdavačev PDF)**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:254:831312>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-04**

Repository / Repozitorij:

[PODEST - Institute of Art History Repository](#)

Kratka uvodna razmišljanja na temu *Homo sanus in spatio sano*

Poštovani Gospodine Professore,

područje neuroznanosti koje ja proučavam, a sastoji se u lociranju neuroanatomskih struktura mozga odgovornih za »osjećaj prostora« te razvojne patologije (duše i tijela), sigurno zahtijeva interdisciplinarni pristup, tako da sam s velikim veseljem i zahvalom primio Vaše tekstove.

Srdačan pozdrav,

Krunoslav Reljanović

15. srpnja 2010.

Kad god se prvi put nađem u nekoj kući, uznemiren sam dok ne otkrijem koliko još ima soba, na koju ulicu gleda stražnji balkon i zašto je stol postavljen baš tu, te tako shvatim novi prostor.

Orhan Pamuk, *Muzej nevinosti*, Zagreb 2009. (hrvatski prijevod), str. 257.

14. srpnja 2010. u 14:30 našao sam se u ordinaciji dr. Krunoslava Reljanovića, specijalista opće medicine i akupunktore. Tamo su me doveli problemi s kralježnicom (»L5-S1«) koji postaju sve izrazitiji zadnjih dvadesetak godina. Dr. Reljanović pažljivo je pregledao nalaze dijagnostičara (magnetska rezonanca, ultrazvuk itd.), fizijatra, urologa, ortopeda... i rekao: »Nažalost, ja Vam ne mogu pomoći, ali možete si pomoći sami. Masaža, gimnastika, puno gibanja... Uostalom, sami ste krivi za svoje stanje...« Slijedilo je za mene jedno od najvećih otkrivenja mog života. Ukratko, zbog mog od rođenja lošeg vida, moje je tijelo kompenziralo doživljaj prostora laganom rotacijom koja se od najranijeg djetinjstva počela odražavati na kralježnici. Možda nisam sasvim točno naveo riječi učenog liječnika, no ono što sam čuo i razumio bilo je potresno. Prekinuo sam ga u pola rečenice: zar moju životnu opsesiju prostorom unutar struke povijesti likovnih umjetnosti dugujem urođenoj mani? Dr. Reljanović bio je sklon to potvrditi.

»Jasno je da postoje ljudi ravnice i ljudi planine, ljudi obale i unutrašnjosti, ljudi šuma i otvorenih prostranstava...«, citiram svoje često izgovorene i napisane riječi. Dr. Reljanović uputio me da danas postoji cijela grana medicine u nastajanju koja se bavi pitanjem medicinske uloge prostora, njegovih patoloških i terapijskih karakteristika. A da ta grana može imati itekako puno posla kazuje nam i nobelovac Or-

han Pamuk koji je »uznemiren« dok ne odčita novi prostor u kojem se našao. Da opet navedem svoje misli: onakav si u kakvom se prostoru nalaziš. Jasan, dobro uređen, smislen, »čist« prostor vodi do osjećaja spokoja, sreće, zdravlja; loš prostor, poput onog današnjih stambenih makroprojekata i urbanih slamova – nesuvisan, monoton, repetitivan – jazbina je droge, kriminala i beznađa.

Dakle, itekako ima mjesta za interdisciplinarno razmatranje, u velikom luku od estetike do medicinske patologije.

U ovoj sekciji bavimo se porukama prostora; onog prostora koji je predmetom humanističkih znanosti koje se bave prostorom, a to su prvenstveno povijest likovnih umjetnosti, arheologija, kulturna antropologija i lingvistika. Prostorom koji nastaje intervencijom ljudskih bića (dodavanjem, oduzimanjem, manipuliranjem, ozvučenjem, imenovanjem...) u datosti koje nam je ponudila Majka Priroda. Umjetnost je jedna od ljudskih djelatnosti kojima se određuje odnos čovjeka prema prostoru, onoj vječnoj konstanti koja čini okvir za bilo koje djelovanje prolaznih stanovnika.

U ovom se našem slučaju bavimo primjerima posebnih intervencija u prostore našeg podneblja u njegovu povijesnom okviru. Možda se to neće činiti osobito korisnom istraživačkom djelatnošću, no gore navedene riječi, i medicinskog znanstvenika i velikog pisca, pokazuju da to nije točno. Čovjek je od pamtivijeka nastojao osmisliti svoje prostore kako bi se u njima snalazio, a to znači funkcionirao kao ljudsko biće. Pogledajte Pauzanijina putovanja Grčkom: nema kamena, izvora, grma, šumarka koji nije dotaknut ljudskim stvaralačkim duhom – bilo riječju, bilo rukom. Čovjek i prostor nerazdvojno su vezani i tako se vraćamo na početak: *homo sanus in spatio sano!*

Paradigme koje naši govornici otkrivaju u svojim kratkim priložima, pretežno o našoj zemlji, pokazuju tu općaranost osmišljavanja (kreiranja) prostora i naše prisustvo u prostoru ovih krajeva od najranijih dana. Proučavanje tih starih paradigmi može nam reći vrlo mnogo o tome tko smo, kakvi smo, i kako tražiti neke bitne vrijednosti i odrednice postojanja i u današnjem trenutku.

U prostoru smo se našli licem u lice sa Stvoriteljem. Slušali ga ili ne, kovali smo vlastite sudbine, sreće i nesreće. Prostor je naša sudbina, naša sreća, naša kob. Naša, jer onaj ljudski prostor, onaj naš okoliš, kulturni pejzaž, rezultat je i naših djelovanja. Za razliku od stila, koji je zbirka recepata, dakle »kuharica« smrtnika, kulturni pejzaž uključuje prostor

kao vječnu i manje promjenjivu komponentu opće ekologije. Tragovi ljudskog djelovanja u takvim formacijama mogu se naslutiti i odrediti, samo je potrebno naučiti kako, a tada postaju povijesni izvor prvoga reda; a to je također, kako sam neočekivano doznao, »područje neuroznanosti, a sastoji se u lociranju neuroanatomskih struktura mozga odgovornih za 'osjećaj prostora' te razvojne patologije (duše i tijela)«.

U svemu tome smo tek zagreblili površinu, a za dalje i dublje spoznaje sigurno se »zahtijeva interdisciplinarni pristup« kako bismo shvatili »novi prostor«.

Prije nego što krenemo u svijet nekih specifičnih poruka prostora, iznijet ću nekoliko riječi o pitanju koje sam izbjegavao cijeli život jer se nisam smatrao pozvanim da o njemu javno govorim pa bi takvi moji istupi, vjerovao sam, bili neprikladni i nekorisni. To je pitanje prostor – vrijeme. Ovdje ću ipak, nakon desetljeća razmišljanja, ustvrditi, a to logički proizlazi iz već rečenoga, da je prostor nadređena kategorija unutar koje se udomilo vrijeme.

Prostor je datost, ona teoretska prirodna ekologija bez intervencija korisnika – od visoko oduhovljenih ljudskih bića

preko životinja, mikroorganizama, biljaka, do kemijskih i fizičkih procesa koji svi mijenjaju prirodnu ekologiju. Beskonačan je i nemjerljiv. Kako bi postao razmjerno spoznatljiv, prolazni sudionici, prvenstveno ljudska bića s visokim kapacitetom za duhovnost i stvaralaštvo (ali i razaranje), uvode element koji im barem donekle omogućuje orijentiranje u prostoru, a to je vrijeme. Bog je stvorio prostor, a čovjek je izmislio vrijeme koje Bogu ne treba. Vrijeme je dakle naš pristup shvaćanju doživljavanja prostora i onaj kompromis između ljudskog i božanskog koji nam to omogućava. Izlaskom iz vremena kroz smrt, ljubavni akt, umjetnost, meditaciju i snove participiramo u božanskoj vječnosti i kreativnosti. Vraćajući se u verige vremena kao vrpce za mjerenje prostora, potvrđujemo svoju ulogu smrtnika i prostornog prolaznika.

Vrijeme je dakle čimbenik koji omogućava postojanje kulturne ekologije i koji pretvara »opći« prostor u »naš« prostor. A ako su ova moja naklapanja bar malkice točna, onda nema sumnje da je proučavanje poruka prostora jedna od ključnih domena za svakodnevnu opstojnost ljudskoga roda.